

DOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE SEÇİLEN BAZI İLLERLE ELAZIĞ İLİNİN KAMU GELİRLERİ VE KAMU HARCAMALARI BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

*Comparision Of Elazığ Province With Some Other Province In The
Eastern Anatolia Region In The Context Of Public Revenue And
Public Expenditures*

Abdunnur YILDIZ¹

Özet

Bu çalışma kapsamında, klasik iktisadi yaklaşımın, kamu gelir ve harcamalarına yüklemiş olduğu kamusal hizmetlerin karşılanması faktörü üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, Doğu Anadolu Bölgesi'nde seçilmiş bazı illerle Elazığ ilinin genel bütçe vergi tahakkuk ve tahsilât oranları ile merkezi yönetim gelir ve harcamaları dikkate alınmak suretiyle bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada ayrıca vergi gelirleri içerisinde önemli bir paya sahip olan gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi faal mükellef sayıları iller bazında ele alınmış, bu vergilerin merkezi yönetim bütçe gelirleri içindeki paylarının dönemler itibariyle gelişimi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu gelirleri, kamu harcamaları, Doğu Anadolu Bölgesi, Elazığ

Abstract

In this study, meeting the public service factors, which are public revenue and expenditure assigned by classical approach of economics, are dwelled on. In this frame, Elazığ province has been compared and evaluated with some other provinces chosen from Eastern Anatolia Region in the context of national budget, tax assessment and taxation ratio considering with centralized administration revenue and expenditure. In this study income tax, corporation tax, value-added tax and special consumption tax which have an important share in the tax revenue are also discussed on the basis of provinces and also the share of these taxes in the centralized administration budget receipts progress is investigated as of periods.

Key Words: Public Revenues, Public Expenditures, Eastern Anatolia Region, Elazığ.

Giriş

Kamu gelir ve harcamaları, günümüz modern devlet anlayışı kapsamında kamusal hizmetlerin karşılanması amacıyla kullanılmakla beraber maliye politikası amaçlarının gerçekleştirilmesi amacıyla da birer mali araç olarak

---

¹ Yrd.Doç.Dr., Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü-Elazığ abduunnur@firat.edu.tr

kullanılmaktadır. Ancak bu çalışma kapsamında, kamu gelir ve harcamalarının mali araç olarak kullanılma fonksiyonları üzerinde durulmamış, daha çok klasik iktisadi yaklaşımın kamu gelir ve harcamalarına yüklemiş olduğu kamu hizmetlerinin karşılanması fonksiyonu incelenmiştir. Bilindiği üzere klasik iktisadi yaklaşım, kamu gelir ve harcamaların, kamu hizmetinin karşılanması amacıyla kullanılması ancak bunun mümkün olduğunca düşük düzeyde tutulması ilkesini savunmuştur. Fakat zaman içerisinde yaşanan ekonomik gelişmeler (sanayileşme), sosyal hizmetlerin geliştirilmesine yönelik toplumsal baskının oluşmasına yol açmış, sosyal hizmetlerin artırılması baskısı ise devlet faaliyetlerinin artmasına (Susam, 2015: 170) ve dolayısıyla kamu harcamalarının da bir artış göstermesine neden olmuştur. Kamu harcamaları ve kamu gelirleri arasında organik bir bağ olması nedeniyle (Edizdoğan, 1989: 55) artan kamu harcamalarıyla beraber kamu gelirlerinde de bir artış yaşanmıştır.

Çalışma kapsamında kamu gelir ve harcamaları, Doğu Anadolu Bölgesi'nde seçilmiş iller bazında değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bu iller sırasıyla Elazığ, Malatya, Bingöl, Tunceli, Van ve Erzurum olarak belirlenmiştir. Kamu harcamaları için merkezi yönetim harcamalarının dikkate alındığı bu çalışmada kamu gelirleri için ise kamu gelirlerinin önemli birer kaynağını oluşturan gelir ve kurumlar vergisi ile katma değer vergisi (KDV) ve özel tüketim vergisi (ÖTV) irdelenmiştir. Bu bağlamda sayılan bu vergilerin merkezi yönetim bütçe gelirleri içindeki payı dikkate alınmış ve iller bazında bu vergi türlerinin faal mükellef sayıları da çeşitli yıllar itibariyle verilmiştir. Çalışmanın ilerleyen kısmında ise genel bütçe kapsamındaki vergilerin tahakkuk ve tahsilât oranları dikkate alınmak suretiyle vergi gelirlerinin hangi illerde daha yüksek tahsilât oranlarına sahip olduğu irdelenmiştir. Çalışmanın kamu harcamaları kısmında ise belirlenen iller için merkezi yönetim gelir ve harcamaları, nüfus faktörü ile birlikte ele alınmış olup, gelir ve harcamalar arasındaki dengenin ve kişi başı yapılan kamu harcamasının ne düzeyde gerçekleştiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. Kamu Gelirleri

Günümüz modern devlet anlayışı kapsamında, kamu gelirleri (özellikle vergi gelirleri) bir maliye politikası aracı olarak kullanıldığı gibi toplumun, talep etmiş olduğu kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı için de kullanılmaktadır. Kamu gelirleri genel itibariyle zorunlu ödemelerden oluşmaktadır. Bu bağlamda kamu gelirleri, devletin ve diğer kamu kuruluşlarının kamusal hizmetler için gerçekleştirmiş oldukları giderlerin karşılanması amacıyla egemenlik gücüne dayanarak elde ettikleri ekonomik değerler olarak ifade edilebilir (Eker, 2007: 128). Ancak tüm kamu gelirlerinin egemenlik kriterine göre alındığını ifade etmek yanlış olacaktır. Çünkü kamu

gelirleri çok çeşitli olup, egemenlik kriterine göre alınmakla beraber egemenlik kriterinden bağımsız, çeşitli iktisadi ve sosyal faaliyetler karşılığında da elde edilebilmektedir. Dolayısıyla kamu gelirleri en genel tanımıyla, devletin, ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmek, sunulan kamusal mal ve hizmetlerin finansmanını sağlamak amacıyla hem egemenlik gücüne dayanarak hem de egemenlik gücüne dayanmaksızın elde etmiş olduğu ekonomik değerlerdir.

Çok çeşitli olan kamu gelirleri için egemenlik kriteri göz önüne alındığında, vergi başta olmak üzere resim, şerefiye, katılma payı, harç, fon gelirleri, para ve vergi cezaları, para basma, parafiskal gelirler ve zorunlu borçlanmalar karşımıza çıkmaktadır. Egemenlik kriteri söz konusu olmaksızın çeşitli iktisadi faaliyetlerden doğan kamu gelirleri ise mülk-teşebbüs gelirleri, gönüllü borçlanmalar ve çeşitli yardım ve bağışlar olarak değerlendirilmektedir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bütçe gelirleri incelendiğinde vergi gelirlerinin, kamu gelirleri içerisinde büyük bir paya sahip olduğu, bu payın % 75-90 arasında değiştiği görülmektedir (Akdoğan, 2011: 105). Bu anlamda devlet açısından önemli bir finansman aracı olan vergi; devlet veya devletin yetkisini devrettiği diğer bazı kamu tüzel kişilerin bireylerden, tüzel kişilerden ve tüzel kişiliği olmayan bazı kurumlardan, hukuki cebir altında ve doğrudan bir karşılığın söz konusu olmadığı, (özel karşılığı bulunmayan) iktisadi değerlerdir (Nadaroğlu, 1989: 187). Diğer bir ifade ile vergi, devlet veya diğer kamu kuruluşlarının, kamu hizmetlerini görebilmeleri için toplumdaki bireylerden zora dayanarak ve karşılıksız olarak aldığı ekonomik değerlerdir (Aksoy, 1994: 158). Devletin, kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak amacıyla başvurmuş olduğu bu ekonomik değerler, gelir, servet ve harcamalar üzerinden alınmaktadır. Gelir, servet ve harcamalar üzerinden alınan vergilere bakıldığında ise gelir üzerinden alınan gelir ve kurumlar vergisi ile harcama üzerinden alınan katma değer vergisi ve özel tüketim vergisinin ön plana çıktığı görülmektedir. Vergi gelirleri içerisinde çok düşük bir paya sahip diğer vergiler ise servet üzerinden alınan veraset ve intikal vergisi, emlak vergisi ve motorlu taşıtlar vergisi olarak değerlendirilmektedir.

1.1. Gelir ve Kurumlar Vergisi

Gelir vergisi, gelir üzerinden alınan bir vergi olup, verginin konusunu gelir oluşturmaktadır (Akdoğan, 2009: 184). Esasen gerçek kişilerin gelirlerini konu alan gelir vergisinin unsurları; ticari kazanç, zirai kazanç, serbest meslek kazancı, ücretler, menkul sermaye iradı, gayrimenkul sermaye iradı ile diğer kazanç ve iratlardan oluşmaktadır. Gelir elde etmeye neden olan bu

unsurların getirileri, gelir vergisi kanununa göre artan oranlı tarifeye göre vergilendirilmektedir.

Kurumlar vergisi ise gelir üzerinden alınan bir vergi olup, konusu kurum kazançlarıdır. Bu verginin konusunu oluşturan kazanç ve iratlar, gelir vergisinin konusunu oluşturan gelir unsurlarının tümünü kapsamaktadır (Şenyüz vd., 2014: 143). Yani kurumlar vergisi ile gelir getiren unsurların getirilerinin, kurumlar(tüzel kişiler) tarafından elde edilmesi sonucu bu getirinin vergilendirilmesi hedeflenmektedir. Kurumların elde etmiş oldukları gelir, tek oranlı bir tarife ile vergilendirilmekte ve tarifedeki bu oran Türkiye’de % 20 olarak uygulanmaktadır.

1.2. Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler

Türkiye’de vergi gelirleri içerisinde en yüksek paya sahip ve en çok mükellefi olan diğer bir vergi ise KDV’dir. 1985 yılında Türkiye’de 3065 sayılı kanunla yürürlüğe giren **Katma Değer Vergisi**, genel tüketim vergilerinin en gelişmiş şekli olup, başta AB ülkeleri olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde uygulanmaktadır (Bilici, 2014: 129-130). Fiili mükellefi tüketici olan KDV, üretim ve tüketim zincirinin her aşamasında ortaya çıkan katma değer üzerinden alınmaktadır. Verginin konusunu; ticari, zirai ve serbest meslek faaliyeti kapsamında yapılan teslim ve hizmetler, her türlü mal ve hizmet ithalatı ile kanunda belirtilen diğer teslim ve hizmetler oluşturmaktadır. Farklılaştırılmış vergi oranına sahip KDV, kanuni olarak %10 oranında tespit edilmiştir. Ancak günümüzde %1, %8 ve %18 olmak üzere üç farklı oran uygulanmaktadır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen ve harcama üzerinden alınan diğer bir vergi ise Özel Tüketim Vergisidir. **Özel Tüketim Vergisi**, 2002 yılında 4760 sayılı kanunla getirilmiş ve bu verginin konusu ÖTV kanununa ekli 4 farklı listede yer alan mallardan oluşmaktadır. Her listede bulunan mallar üzerinden farklı oranlarda vergi alınmakta ve bu oranlar %1 ile %145 arasında değişebilmektedir.

1.3. Servet Üzerinden Alınan Vergiler

Gelir dağılımında adaletin sağlanması açısından gelişmiş ülkelerde önemli bir işleve sahip servet vergileri, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımında adaletin sağlanması işlevinden uzak olduğu gibi bu vergilerin, genel vergi gelirleri içerisindeki payları da oldukça düşüktür. Veraset ve intikal vergisi, emlak vergisi ve motorlu taşıtlar vergisinden oluşan bu vergiler, doğrudan servet üzerinden alındığı gibi servet transferi söz konusu olduğunda da alınmaktadır. Bu vergilerden emlak ve motorlu

taşıtlar vergisi doğrudan servet üzerinden alınırken, veraset ve intikal vergisi servetin transferi üzerinden alınmaktadır.

Veraset ve İntikal Vergisi, 1959 yılında 7338 sayılı kanunla kabul edilmiş bir vergidir. Toplam vergi gelirleri içerisindeki payı %0.08 gibi düşük bir oranda kalan (Bilici, 2016: 184) bu verginin konusunu, veraset yoluyla veya ivazsız olarak bir kişinin mal varlığının diğer bir kişinin mal varlığına geçen menkul veya gayrimenkul değerler oluşturmaktadır (Eker, 2007: 233). Bu değerler, veraset yoluyla aktarılan değerler ile birlikte bağış, milli piyango, oyunlar, çekilişler vb faaliyetler sonucu karşılıksız olarak aktarılan değerlerden oluşmaktadır. Veraset ve intikal vergisi, Türkiye’de ikamet eden kişilerin mal varlıklarını kapsadığı gibi, Türkiye dışında bulunan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının da mal varlıklarını kapsamaktadır. Bu bağlamda verginin oranı, verasete ve karşılıksız intikallere göre farklılık göstermektedir. Bu verginin mükellefi, veraset yoluyla veya karşılıksız bir şekilde kendisine mal intikal edilen kişidir.

Servet üzerinden alınan vergilerden bir diğer vergi ise Emlak Vergisidir. 1970 yılında 1319 sayılı kanunla kabul edilen **Emlak vergisi**, 1986 yılına kadar merkezi idare tarafından toplanmış ve 1986 yılından itibaren 3239 sayılı kanunla belediyelere bırakılmıştır (Bilici, 2016: 191). Bu verginin konusu, Türkiye sınırları içinde bulunan bina ve arazilerden (arsa) oluşmaktadır. Bu verginin mükellefi emlakın sahibi, sahibi yoksa intifa hakkı (kullanım hakkı) sahibi, bunlardan her ikisi de yoksa emlak sahibi gibi kullanan gerçek veya tüzel kişidir (Şenyüz vd., 2014: 364). Matrahı, bina ve arazinin vergi değerinden oluşan bu verginin oranı, büyükşehir belediyeleri ve diğer belediye sınırları içerisinde bulunmasına bağlı olarak % 0.1 ile % 0.6 arasında değişmektedir.

Servet üzerinden alınan vergilerden bir diğeri ve sonuncusu ise Motorlu Taşıtlar Vergisidir. **Motorlu Taşıtlar Vergisi**, ilk olarak hususi otomobil vergisi ile 1957 yılında Türk Vergi Sistemine girmiş, 1963 yılında yapılan çalışma ile motorlu kara taşıtları olarak düzenlenmiş ve 1980 yılında yapılan düzenleme ile motorlu kara, hava ve deniz taşıtlarını da içine alacak şekilde kapsamı genişletilmiştir (Akdoğan, 2009: 449). Ancak 2009 yılında, motorlu deniz taşıtları bu kapsamdan çıkarılarak harca tabi tutulmuştur. Dolayısıyla verginin konusunun sadece motorlu kara ve hava taşıtlarından oluştuğunu belirtmek yerinde bir ifade olacaktır. Mükellefi, adına motorlu kara ve hava taşıt tecil edilmiş gerçek ve tüzel kişi olan bu vergi, spesifik bir vergi özelliği taşımakta ve vergi miktarı motorun silindirik hacmine, motor gücüne, yaşına ve cinsine göre değişmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere Türkiye’de toplam vergi gelirleri içinde önemli paya sahip olan vergiler gelir vergisi, kurumlar vergisi, KDV ve

ÖTV'dir. Bu bağlamda tablo 1'de ülkemizde çeşitli vergi gelirlerinin merkezi yönetim bütçe gelirleri içindeki payı farklı dönemler itibariyle verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye'de Çeşitli Vergi Gelirlerinin Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri İçindeki Payı (2006-2014)

Çeşitli Vergi Türleri (%)							
Yıllar	Gelir	Kurumlar	KDV	ÖTV	Toplam	VİV	MTV
2006	16.92	6.64	36.79	20.32	80.67	0.07	1.62
2010	17.63	8.16	37.70	20.71	84.2	0.08	1.83
2014	19.14	7.39	35.87	19.26	81.66	0.09	1.65

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm (Erişim Tarihi: 20.01.2016).

Tablodaki veriler, Gelir İdaresi Başkanlığı ve Merkezi Yönetim Gelir-leri istatistiklerinden yararlanılarak tarafımızdan derlenmiştir.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, söz konusu merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisinde en büyük payın gelir, kurumlar, KDV ve ÖTV'den oluştuğunu belirtmek mümkündür. Merkezi yönetim bütçe gelirlerinin önemli kısmını (% 80'ni aşan) bu dört vergi oluşturmaktadır. Bu nedenle diğer vergi türleri çalışmanın kapsamına alınmamıştır. Söz konusu bu dört önemli vergi türü değerlendirmeye alındığında, KDV'nin merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisinde ilk sırada yer aldığı görülmektedir. KDV'den sonra oluşan sıralama, ÖTV, gelir ve kurumlar vergisi şeklindedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kurumsallaşmanın gelişmemesi, vergi ahlak ve bilincinin yerleşmiş olmaması ve etkin bir vergi denetiminin gerçekleştirilmemesi sonucu, vergi gelirlerinin daha çok KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergilerden oluştuğunu ifade etmek yerinde bir değerlendirme olacaktır. Bu durum ise Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, sosyal adaletin sağlanması açısından büyük bir önem arz eden gelir dağılımında adalet olgusunun, adaletsiz bir yapıya bürünerek kronikleşmesine yol açmaktadır.

Aşağıdaki tabloda ise, çalışmanın özünü oluşturan Doğu Anadolu Bölgesi'ne ait veriler incelenmiştir. Bu bağlamda tablo 2'de Doğu Anadolu Bölgesi'nde seçilmiş bazı illerin faal mükellef sayıları çeşitli vergi türleri dikkate alınarak irdelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 2: Doğu Anadolu'da Seçilmiş Bazı İllerin Faal Mükellef Sayıları (2006-2014)

İLLER	2006				2010				2014			
	Gelir	Kurumlar	KDV	ÖTV*	Gelir	Kurumlar	KDV	ÖTV**	Gelir	Kurumlar	KDV	ÖTV**
Elazığ	8965	2117	10629	---	8575	2702	11042	2	8318	2998	11053	34
Malatya	12083	2717	14644	---	11753	3251	14892	13	11575	3306	14639	22
Bingöl	1877	873	2702	---	1883	1034	2950	0	2205	1208	3482	0
Tunceli	1084	160	1245	---	1041	234	1262	0	1044	252	1270	1
Van	9409	2513	11988	---	9737	3161	12994	16	10114	3978	14304	137
Erzurum	10591	2527	12979	---	9796	2830	12487	1	9579	2711	12129	15

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, <http://www.gib.gov.tr/kurumsal/stratejik-yonetim/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 20.01.2016).

*2006 yılına ait ÖTV faal mükellef sayılarını ilişkin veri elde edilememiştir.

**2010 ve 2014 yıllarına ilişkin ÖTV faal mükellef sayılarını ilişkin veriler, ÖTV 1. Liste, 4. Liste ile 3A, 3B ve 3C sayılı listelere ait verilerdir.

Tablo Gelir İdaresi Başkanlığı'nın yıllar itibarıyla yayımladığı faaliyet raporlarından yararlanılarak derlenmiştir.

Tablo 2 yıllar itibariyle incelendiğinde, 2006 yılında gelir, kurumlar ve KDV faal mükellef sayıları bakımından Malatya'nın ilk sırada olduğu görülmektedir. Aynı yıl için diğer iller için sıralama ise Erzurum, Van, Elazığ, Bingöl ve Tunceli şeklinde gerçekleşmiştir. Kurumlar vergisi faal mükellef sayıları dikkate alınmak suretiyle bir değerlendirme söz konusu olduğunda, kurumsallaşmanın daha çok Malatya'da görülmektedir. 2010 yılı verilerine bakıldığında ise Malatya'nın aynı şekilde ilk sırada yer aldığı anlaşılmaktadır. 2006 yılına nazaran, 2010 yılında Van'da gelir vergisi faal mükellef sayısı hariç, diğer vergi türlerinde faal mükellef sayısında ciddi bir artış olduğu hatta ÖTV mükellef sayısı (16) ile ilk sıraya geçtiği görülmektedir. 2006 ile 2010 yılları karşılaştırıldığında Erzurum, Bingöl ve Tunceli'de ciddi bir artışın olmadığı fakat Elazığ ilinde ise özellikle kurumlar vergisi ve KDV faal mükellef sayısında nispeten bir artış olduğu tespit edilmiştir. 2014 yılı verileri incelendiğinde, Malatya'nın faal gelir vergisi mükellef sayısı ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bir önceki döneme göre en dikkat çeken durum, Elazığ ve özellikle Van'da ÖTV faal mükellef sayısında görülen artıştır. 2010 yılında ÖTV faal mükellef sayısı 16 iken bu rakam 2014 yılında 137'ye, Elazığ'da ise 2 olan ilgili vergi faal mükellef sayısı, 2014'te 34'e çıkmıştır. Kurumlar vergisi faal mükellef sayısında ciddi bir artış olan Van'da bu rakam 2010'da 3161 iken, 2014'te 3978'e kadar yükselmiştir. 2006, 2010 ve 2014 yıllarına ait veriler dikkate alındığında, seçilen 6 il içerisinde Elazığ ilinin faal mükellef sayısı bakımından 4. sırada yer aldığı görülecektir.

Aşağıdaki tabloda Doğu Anadolu'da seçilmiş bazı illerin genel bütçe kapsamındaki vergilerin tahakkuk ve tahsilâtı belirli dönemler itibariyle verilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde, 2006 yılında vergilerin miktar olarak en çok Erzurum'da tahakkuk ve tahsil edildiği anlaşılmaktadır. 273 milyon TL'lik tahsilât ile Erzurum ilk sırada iken, 266 milyon TL'lik tahsilâtla Malatya'nın ikinci ve 223 milyon TL ile Elazığ'ın üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Bu anlamda diğer iller için sıralama Van, Bingöl ve Tunceli olarak gerçekleşmiştir. İlgili yılda tahsilât oranlarına baktığımızda, en yüksek tahsilât oranının % 94.09 ile Tunceli'de ve en düşük tahsilâtın da % 82.98 ile Van'da gerçekleştiği tespit edilmiştir. Tahsilâtın, toplam vergi gelirleri içindeki payının, Erzurum ve Malatya'da 0.18, Elazığ'da 0.15, Van'da 0.12, Bingöl'de 0.03 ve Tunceli'de 0.02 olduğu sonucuna varılmıştır. 2006 yılına göre 2010 yılı değerlerine bakıldığında tahakkuk ve tahsilât miktarlarının arttığı görülmüştür.

Tablo 3: Dogu Anadolul'da Seçilmiş Bazı İllerin Genel Bütçe Vergi Tahakkuk ve Tahsilâtı (2006-2014)

İLLER	2006				2010				2014			
	Tahakkuk (Milyon TL)	Tahsilât (Milyon TL)	Tahsilât Oranı (%)	Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	Tahakkuk (Milyon TL)	Tahsilât (Milyon TL)	Tahsilât Oranı (%)	Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	Tahakkuk (Milyon TL)	Tahsilât (Milyon TL)	Tahsilât Oranı (%)	Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
Elazığ	257	223	86.58	0.15	487	393	80.71	0.17	836	680	81.32	0.17
Malatya	310	266	86.04	0.18	575	449	78.14	0.19	1.108	830	74.87	0.21
Bingöl	48	41	86.49	0.03	97	81	83.60	0.03	199	167	84.15	0.04
Tunceli	28	27	94.09	0.02	54	48	87.53	0.02	91	83	91.75	0.02
Van	217	180	82.98	0.12	475	369	77.80	0.17	1.104	558	50.58	0.14
Erzurum	323	273	84.31	0.18	652	489	75.09	0.21	1.006	759	75.46	0.19
Türkiye	164.096	151.265	92.18	100	273.451	235.686	86.19	100	471.334	401.605	85.21	100

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, <http://www.gib.gov.tr/kurumsal/stratejik-yonetim/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 20.01.2016).

Tablo Gelir İdaresi Başkanlığı'nın yıllar itibarıyla yayımladığı faaliyet raporlarından yararlanılarak derlenmiştir.

2010 yılında 652 milyon TL'lik tahakkuk ve 489 milyon TL'lik tahsilâtla Erzurum ilk sırada yer almıştır. Erzurum'dan sonra Malatya 449 milyon TL'lik tahsilâtla ikinci sırada iken Elazığ 393 milyon TL'lik tahsilâtla üçüncü sırada yer almıştır. 48 milyon TL'lik tahsilâtla Tunceli'nin son sırada yer aldığı 2010 yılında, tahsilât oranlarının seçilmiş tüm illerde 2006 yılına göre düştüğü, bu iller içerisinde tahsilât oranları bakımından sadece Tunceli'nin Türkiye ortalaması üzerinde kaldığı belirtilmiştir. Tahsilâtın, toplam vergi gelirleri içindeki payının, Bingöl ve Tunceli'de 2006 yılına göre değişmediği, Erzurum'da 0.21, Malatya'da 0.19, Elazığ ve Van'da 0.17 olduğu sonucuna varılmıştır. 2014 yılı verilerine bakıldığında zaman, tahakkuk ve tahsilât miktarının sırasıyla 1.108 milyon TL ve 830 milyon TL olarak en yüksek düzeyde Malatya'da gerçekleşmiştir. Tahakkuk ve tahsilât miktarı ile tahsilât oranı açısından en dikkat çekici hususun, Van'da gerçekleştiği görülmüştür. Van'da 2014 yılında 1.104 milyon TL tahakkuk eden genel bütçe vergi gelirinin, sadece 558 milyon TL'si tahsil edilmiş, tahsil oranı 2006'da %82.98 iken, 2010 yılında %77.80'e gerilemiş ve 2014 yılında ise bu oran %50.58 olarak çok düşük bir seviyede gerçekleşmiştir. Tahsilât oranındaki düşüş nedeniyle Van'da tahsil edilen vergi miktarının, genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı bir önceki döneme göre 0.03'lük bir azalış ile 0.14 düzeyinde olmuştur. Bir önceki dönem dikkate alındığında, 2014 yılında Malatya'da tahsilât oranı düşmüş ancak Elazığ, Bingöl, Tunceli ve Erzurum'da ilgili oranların arttığı görülmüştür. Ayrıca Malatya'da tahsilât oranı düşmesine rağmen, 2014 yılında tahsil edilen vergilerin genel bütçe vergi gelirleri içerisindeki payı bir önceki döneme göre artmış ve ilgili oran 0.21 olarak gerçekleşmiştir.

Kamu gelirleri ve bu gelirler içinde bazı vergilerin teorik çerçevesi ve istatistiki veriler açısından irdelemesi yapıldıktan sonra kamu harcamalarının teorik çerçevesi ve istatistiki verileri irdelenecektir.

2. Kamu Harcamaları

Kamu harcamaları, kamu gelirleri gibi maliye biliminin önemli bir ayağını oluşturmakla beraber, sadece kamusal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olmayıp aynı zamanda ekonomik ve sosyal hayata müdahale aracı olarak da kullanılabilir. Kamu harcamaları, insanların bir arada yaşamalarından doğan toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacıyla ortaya çıkmıştır. Geniş ve dar anlamda değerlendirilen kamu harcamaları, dar anlamda, kamu hizmetlerinin bedeli olarak devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin (belediye, il özel idaresi ve köyler) belirli hizmetler için yapmış oldukları ödemeleri ifade etmektedir (Erginay, 1992: 130). Geniş anlamda kamu harcamaları ise devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin sadece para ve

mal olarak doğrudan doğruya yaptığı harcamaları değil, aynı zamanda hizmetin görülmesi amacıyla diğer araçları da içine alan harcamalardır (Eker, 2007: 68-69). Buradan anlaşılması gereken temel husus, geniş anlamda kamu harcamasının, mal ve hizmet üretim ve sunumu için oluşan tüm maliyetleri kapsamış olmasıdır.

Kısacası, kamusal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik dar anlamda kamu harcaması, sadece merkezi idare ile mahalli idarelerin yapmış oldukları harcamaları ifade ederken, geniş anlamda kamu harcaması ise tüm kamu birimlerinin ekonomik ve sosyal anlamda üstlenmiş oldukları fonksiyonlar için yapmış oldukları harcamaları ifade eder. Dolayısıyla geniş anlamda kamu harcaması, dar anlamda yapılmış kamu harcamaları ile beraber sosyal güvenlik kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri, döner sermayeli kuruluşlar, parafiskal kuruluşlar ve fon harcamalarını kapsamaktadır. Yukarıda sayılan harcamalara ek olarak çeşitli vergi muaflık ve istisnaları dolayısıyla devletin vazgeçtiği vergi gelirleri de bir tür kamu harcaması sayılmaktadır. Ayrıca devletin yapmış olduğu çeşitli yardımlar, bağışlar ve devlet aktiflerindeki azalmalar da geniş anlamda kamu harcaması olarak adlandırılabilir.

Kamu harcamaları, mali açıdan önem arz ettiği gibi ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan da büyük bir öneme sahiptir (Eş, 2002: 44). Bu önem dolayısıyla kamu harcamalarının, yaratmış oldukları etkinin analizi bakımından, yapılan kamu harcamalarının türlerine göre sınıflandırılması, yapılacak ulusal ve uluslararası değerlendirmelere ışık tutacaktır. Bu sınıflandırma, şüphesiz kamu harcamalarının sahip olduğu önemli nitelik farklarından (Uluatam, 2014: 236) kaynaklanmakta ve idari (kurumsal-organik), fonksiyonel (işlevsel) ve iktisadi (bilimsel) olarak bir ayrıma tabi tutulmaktadır.

Kamu harcamalarında ele alınacak ilk sınıflandırma idari yani diğer bir ifade ile kurumsal sınıflandırmadır. İdari sınıflandırma devletin yapısı, organları, yerine getirdiği fonksiyonlar ve hukuki düzenlemeler göz önünde bulundurularak yapılan sınıflandırmadır (Türk, 1992: 74). Diğer bir ifade ile idari sınıflandırma, toplam kamu harcamalarının bu harcamaları gerçekleştiren kamu idarelerine bölüştürülmesi sonucu oluşan sınıflandırmadır (Eş, 2002: 44). Bu sınıflandırmada dikkate alınan temel unsur, harcamayı gerçekleştiren idari birimdir. Dolayısıyla harcamaların TBMM, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık veya bakanlıklar gibi idari birimler arasında dağıtılması, idari sınıflandırma olarak değerlendirilir.

Kamu harcamalarında ikinci bir sınıflandırma, fonksiyonel sınıflandırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sınıflandırma, aynı zamanda işlevsel sınıflandırma olarak da anılmaktadır. Fonksiyonel sınıflandırma, devletin sunmuş olduğu hizmeti ön planda tutan ve kamu harcamaları ile gerçekle-

tirilen hizmetin esas alınmasını sağlayan bir sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmadaki temel amaç, idari birimler aracılığıyla gerçekleştirilen çeşitli hizmetler için devletin katlandığı maliyeti saptamaktır (Nadaroğlu, 1989: 149). Fonksiyonel sınıflandırmada harcamaların sınıflandırılması; eğitim, sağlık, ulaşım, kültür, altyapı, eğlence gibi hizmetler dikkate alınarak yapılmaktadır. Bu sınıflandırma ile hangi hizmetin devlete ne düzeyde bir maliyet yüklediği de saptanabilmektedir.

Kamu harcamalarında ele alınacak üçüncü bir sınıflandırma ise ekonomik, diğer bir tanımla bilimsel sınıflandırmadır. Bu sınıflandırma, kamu harcamalarının ekonomik ve sosyal hayatta nasıl bir etki meydana getirdikleri ve bu etkinin sonuçlarının ne olduğuna yönelik sınıflandırmadır. Kamu kesiminin ekonomi içerisindeki payının ne düzeyde olduğu konusunda önem arz eden bilimsel sınıflandırma, kamu kesiminin ekonominin genel yapısı ve işleyişi üzerindeki etkilerinin anlaşılmasına da olanak tanımaktadır (Eker, 2007: 101). Bu sınıflandırma kapsamında kamu harcamaları, reel-transfer harcamaları olarak sınıflandırılmakta, reel harcamalar da kendi içerisinde yatırım-cari harcamalar olarak ikiye ayrılmaktadır.

Reel harcamalar, devlet dediğimiz organizasyonun kamusal hizmetleri gerçekleştirmek adına yapmış olduğu, karşılığı nakit değerlere dayanan harcamalardır. Tüketim ve üretim için kullanılması esasına dayanan reel harcamalar (Erginay, 1992: 152), mal ve hizmet alım ve üretimini gerçekleştirmek suretiyle gelir akımı oluşturan harcamalardır. Kısacası kendi içerisinde yatırım-cari harcamalar olarak ikiye ayrılan reel harcamalar, mal ve hizmet alımına yönelik olduğundan, talep oluşturabilme ve böylece milli geliri pozitif yönde etkileyebilme gücüne sahiptir.

Reel harcamalar kapsamında değerlendirmeye tabi tutulan harcamalardan birincisi cari harcamalardır. Cari harcamalar, yıl içerisinde kamu hizmetlerinin sunulması amacıyla gerek duyulan üretim faktörlerinin satın alınması için yapılan, her yıl tekrarlanan ve sadece tüketime yönelik olan harcamalardır (Öztürk, 2015: 145). Söz konusu bu harcamalar, devlet faaliyetlerinin sürekliliğini sağlayan harcamalardır. Faydası, harcamanın yapıldığı yıl ile sınırlı olan cari harcamalar, aynı zamanda milli geliri hızlandıran² mekanizmasıyla etkilemektedir. Kamusal hizmetlerin devamlılığının sağlanması amacıyla yapılan bu harcamalar; ısıtma, aydınlatma, kırtasiye ve personel giderleri gibi kalemlerden oluşmaktadır.

² Hızlandıran: Kamu harcamalarındaki artışın, tüketim malları talebini artırarak yeni yatırımlara yol açması suretiyle milli gelirin artışını sağlayan etkiye hızlandıran denir.

** Çarpan: Devletin yapmış olduğu otonom yatırım harcamalarının milli gelir üzerinde yaratmış olduğu etkiye denir.

Reel harcamalar içerisinde yer alan ve milli geliri çarpan** mekanizmasıyla etkileyen diğer bir harcama ise yatırım harcamalarıdır. Yatırım harcamaları, özel yatırımlara benzerlik gösteren ve üretimin altyapısını güçlendirmeye yönelik harcamalardır (Pınar, 2010: 37-38). Diğer bir ifade ile yatırım harcamaları, sermaye mallarının alımına ve teşekkülüne yönelik harcamalardır (Eker, 2007: 106). Bu tanımlardan anlaşıldığı gibi yatırım harcamaları, ekonomide hem üretim kapasitesini arttırmak hem de sermaye birikimini sağlamak için yapılmaktadır. Bu harcamaların en önemli özelliği ise yatırım mallarına yönelik olması ve faydasının uzun yıllara yayılmış olmasıdır. Devlet tarafından yapılan yapı, tesis, altyapı ve büyük onarım giderleri ile makine, teçhizat ve taşıt alımları için yapılan giderler bu kapsamda değerlendirilir.

Yatırım-cari harcamalardan farklı olarak değerlendirilen diğer bir harcama ise transfer harcamalarıdır. Bu harcamalar, yapıldıkları dönemde mal ve hizmetlere ek talep oluşturmayan harcamalardır (Pınar, 2010: 38). Önemi daha çok 1929 büyük ekonomik bunalımından sonra anlaşılan bu harcamalar, devletin karşılığında direkt mal ve hizmet satın almadığı ve satın alma gücünün bireyler ve firmalar arasında el değiştirmesine neden olan harcamalardır. Satın alma gücünün bireyler ve firmalar arasında el değiştirmesi dolayısıyla doğrudan oluşmayan talep, kendisini dolaylı olarak gösterebilmektedir.

Kamu harcamalarının teorik çerçevesi incelendikten sonra çalışmamızın odağını oluşturan Doğu Anadolu'da bazı illerin merkezi yönetim gelir ve harcamalarına ilişkin bazı veriler tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde 2007 yılında, nüfus yoğunluğu en çok Van ilinde olmasına rağmen en fazla harcama 1.139 milyon TL ile Erzurum'da gerçekleşmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından dördüncü sırada olan Elazığ, yapılan harcama bakımından 956 milyon TL ile ikinci sırada yer almıştır. En düşük gelirin toplandığı Tunceli'nin toplanan gelirlerin yaklaşık 10 katı kadar bir harcamaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Merkezi yönetim harcamalarının dikkate alındığı 2007 yılında, kişi başı 2558 TL'lik harcama ile Tunceli'nin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Kişi başı 1766 TL harcama ile Elazığ'ın ikinci sırada yer aldığı ilgili sıralamada, Erzurum 1451 TL ile üçüncü sırada yer almıştır. Kişi başı düşen harcama miktarının yaklaşık olarak aynı düzeyde kaldığı Malatya ve Bingöl'den sonra 941 TL ile Van son sırada yer almıştır. Tabloya ilişkin 2010 yılı verilerine bakıldığında %60-100 arasında artış gösteren merkezi yönetim gelirleri ile beraber harcama rakamlarının da arttığı görülmektedir. Söz konusu 2010 yılında da yine elde edilen gelir göz önünde bulundurulduğunda, gelire göre en fazla harcama Tunceli'de gerçekleşmiştir.

Tablo 4: Doğu Anadolu'da Seçilmiş Bazı İllerde Merkezi Yönetim Gelirleri ve Harcamaları (Kümülatif) (2007-2014)

İller	2007				2010				2014			
	Nüfus	Gelir (Milyon TL)	Harcama (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen Harcama Miktarı (TL)	Nüfus	Gelir (Milyon TL)	Harcama (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen Harcama Miktarı (TL)	Nüfus	Gelir (Milyon TL)	Harcama (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen Harcama Miktarı (TL)
Elazığ	541258	255	956	1766	552646	407	1.529	2766	568753	632	2.403	4225
Malatya	722065	317	894	1238	740643	458	1.300	1755	769544	784	2.270	2949
Bingöl	251522	37	307	1220	255170	85	578	2265	266019	148	1.002	3766
Tunceli	84022	24	215	2558	76699	49	521	6792	86527	78	742	8575
Van	979671	188	922	941	1035418	392	2.404	2321	1085542	503	3.436	3165
Erzurum	784941	284	1.139	1451	769085	567	2.147	2791	763320	885	3.189	4177

Kaynak: TÜİK Nüfus İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=femalist> (Erişim Tarihi: 15.01.2016).

T.C. Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, İller İtibarıyla Merkezi Yönetim Bütçe İstatistikleri, https://portal.muhasebat.gov.tr/memportal/faces/klib_yeni?_afriLoop=1783989460343000&domussayfa=iller&_afriWindowMode=0&_adf.ctrl-state=fj74nyxk_99 (Erişim Tarihi: 20.01.2016).

Tabloya ilişkin veriler tarafımızca derlenmiştir.

Miktar olarak 2.404 milyon TL harcama ile Van'ın ilk sırada yer aldığı bu dönemde Erzurum 2.147 milyon TL ile ikinci sırada 1.529 milyon TL ile Elazığ üçüncü sırada yer almıştır. Kişi başına düşen harcama miktarına bakıldığında, en yüksek rakamın 6792 TL ile Tunceli'de olduğu sonucuna varılmıştır. Tunceli'den sonra bir önceki dönemde olduğu gibi Elazığ, kişi başına düşen 2766 TL'lik harcama ile ikinci sırada yer almıştır. İlgili bu rakam, 2010 yılında 1755 TL ile en düşük düzeyde Malatya'da gerçekleşmiştir. 2007 yılında kişi başına düşen harcamanın 941 TL ile en düşük düzeyde gerçekleştiği Van'da, 2010 yılında bu rakam % 146'lık bir artışla 2321 TL seviyesine çıkmıştır. Son olarak 2014 yılı verilerine bakıldığında, 2007 ve 2010 yılında olduğu gibi gelire göre en fazla harcamanın Tunceli'de gerçekleştiği görülmüştür. Toplam geliri 78 milyon TL olan Tunceli için bu dönemde yapılan harcama 742 milyon TL olmuştur. İller bazında miktar olarak yapılan harcamayla bakıldığında ise 3.436 milyon TL ile Van'ın ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Van'dan sonra 3.189 milyon TL ile Erzurum ikinci ve 2.403 milyon TL ile Elazığ üçüncü sırada yer almıştır. 2.270 milyon TL ile Malatya'nın dördüncü sırada yer aldığı tabloda Bingöl, 1.002 milyon TL ile beşinci ve Tunceli ise 742 milyon TL ile son sırada yer almıştır. Kişi başına düşen harcamaya bakıldığında ise Tunceli 2014 yılında da 8575 TL ile ilk sırada yer almıştır. 4225 TL ile Elazığ'ın ikinci sırada yer aldığı tabloda diğer iller için sıralama Erzurum, Bingöl, Van ve Malatya şeklinde gerçekleşmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada, kamu gelir ve harcamaları arasındaki ilişki, Doğu Anadolu Bölgesi'nde seçilmiş bazı iller dikkate alınmak suretiyle incelenmiştir. Türkiye'de kamu gelirleri için büyük bir öneme sahip olan gelir, kurumlar, KDV ve ÖTV'nin merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisinde payları çeşitli yıllar itibarıyla verilmiş ve bu vergi gelirleri toplamının merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisindeki payının % 80'i aştığı sonucuna varılmıştır. Merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisinde % 36'lık bir pay ile KDV ilk sırada, ÖTV % 20 düzeyinde bir pay ile ikinci sırada, gelir vergisi % 16-19 pay ile üçüncü sırada ve kurumlar vergisinin ise % 6-7'lik bir pay ile dördüncü sırada yer almıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ilgili oranlar, gelişmiş ülkelerde tam tersi çıkmaktadır. Yani gelişmekte olan ülkelerde toplam vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin (KDV, ÖTV) payı daha yüksekken, gelişmiş ülkelerde dolaysız vergilerin (gelir, kurumlar ve servet vergileri) payı daha yüksektir.

2006, 2010 ve 2014 yılları itibarıyla vergi türleri bazında belirtilen illerde faal vergi mükellefleri incelendiğinde, 2006 ve 2010 (2010 yılında Malatya'da ÖTV faal mükellef sayısı hariç) yıllarında faal mükellef

sayısının en çok Malatya’da olduğu görülmüştür. 2006 ile 2010 yılları karşılaştırıldığında Erzurum, Bingöl ve Tunceli’de ciddi bir artışın olmadığı fakat Elazığ ilinde özellikle kurumlar vergisi ve KDV faal mükellef sayısında nispeten bir artış olduğu tespit sonucuna varılmıştır. Bu veriler ışığında bu dönemde (2006-2010) Elazığ ilinde kurumsallaşmanın arttığı ve yeni kurulan şirketlerin sayısında artış olduğu söylenebilir. 2014 yılı verilerine bakıldığında, bir önceki döneme göre en dikkat çeken durum, Elazığ ve özellikle Van’da ÖTV faal mükellef sayısında görülen artış olmuştur.

2006, 2010 ve 2014 yıllarına ait vergilerin tahakkuk ve tahsilât oranları incelendiğinde, 2006 yılında bu illerden tahsil edilen vergilerin, genel bütçe vergi gelirleri içindeki paylarının, Erzurum ve Malatya’da 0.18, Elazığ’da 0.15, Van’da 0.12, Bingöl’de 0.03 ve Tunceli’de 0.02 olduğu sonucuna varılmıştır. 2010 yılı değerlerine bakıldığında tahsilât oranlarının seçilmiş tüm illerde 2006 yılına göre düştüğü, bu iller içerisinde tahsilât oranları bakımından sadece Tunceli’nin % 87.53’lük bir oranla Türkiye ortalaması üzerinde olduğu sonucuna varılmıştır. Tahsilâtın, toplam vergi gelirleri içindeki payının, Bingöl ve Tunceli’de 2006 yılına göre değişmediği, Erzurum’da 0.21, Malatya’da 0.19, Elazığ ve Van’da 0.17 olarak gerçekleştiği görülmüştür. Bir önceki dönem dikkate alındığında, 2014 yılında Malatya’da tahsilât oranı düşmüş ancak Elazığ, Bingöl, Tunceli ve Erzurum’da ilgili oranların arttığı görülmüştür. Burada dikkate değer önemli bir durum ise değerlendirmeye tabi tutulan her üç dönemde de tahsilât oranının en yüksek düzeyde Tunceli’de gerçekleşmiş olmasıdır.

Son olarak merkezi yönetim harcamalarının dikkate alındığı 2007 yılında, kişi başı 2558 TL’lik harcama ile Tunceli ilk sırada, 1766 TL’lik harcama ile Elazığ’ın ikinci sırada ve 941 TL’lik harcama ile Van son sırada yer almıştır. 2010 yılında da yine elde edilen gelir göz önünde bulundurulduğunda, gelire göre en fazla harcama Tunceli’de gerçekleşmiştir. Kişi başına düşen harcamaya bakıldığında, en yüksek harcama 6792 TL ile Tunceli’de gerçekleşmiştir. Tunceli’den sonra bir önceki dönemde olduğu gibi Elazığ, kişi başına düşen 2766 TL’lik harcama ile ikinci sırada, Malatya ise 1755 TL’lik harcama ile son sırada yer almıştır. Yıllar itibariyle illerin bütçe gelir ve gider dengelerine bakıldığında, harcamaların gelirlerin çok fazla üzerinde olduğu anlaşılmıştır. Aynı zamanda, değerlendirmeye tabi tutulan ilgili yıllarda kişi başına düşen harcama miktarının en çok Tunceli ilinde gerçekleştiği görülmüştür.

Kaynakça

AKDOĞAN, Abdurrahman, (2009), *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, Gazi Kitabevi, 9. Baskı, Ankara.

AKDOĞAN, Abdurrahman, (2011), *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, 14. Baskı, Ankara.

AKSOY, Şerafettin, (1994), *Kamu Maliyesi*, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul.

BİLİCİ, Nurettin, (2014), *Türk Vergi Sistemi*, Savaş Yayınları, 33. Baskı, Ankara.

BİLİCİ, Nurettin, (2016), *Türk Vergi Sistemi*, Savaş Yayınları, 36. Baskı, Ankara.

EDİZDOĞAN, Nihat, (1989), *Kamu Maliyesi I*, Bursa.

EKER, Aytaç, (2007), *Kamu Maliyesi*, Sakarya.

ERGİNAY, Akif, (1992), *Kamu Maliyesi*, Savaş Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

EŞ, Mecit, (2002), *Kamu Maliyesi*, Ekspres Matbaası, Kütahya.

NADAROĞLU, Halil, (1989), *Kamu Maliyesi Teorisi*, Beta Yayınları, 7. Baskı, İstanbul.

ÖZTÜRK, Nazım, (2015), *Maliye Politikası*, Ekin Yayınları, 3. Baskı, Bursa.

PINAR, Abuzer, (2010), *Maliye Politikası Teori ve Uygulama*, Naturel Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

SUSAM, Nazan, (2015), *Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar*, 1. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

ŞENYÜZ, Doğan, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, (2014), *Türk Vergi Sistemi*, Ekin Yayınları, 11. Baskı, Bursa.

TÜRK, İsmail, (1992), *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitabevi, 1. Baskı, Ankara.

ULUATAM, Özhan, (2014), *Kamu Maliyesi*, İmaj Yayınevi, 13. Baskı, Ankara.

Gelir İdaresi Başkanlığı, Merkezi Yönetim Gelir İstatistikleri http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm (Erişim Tarihi: 20.01.2016).

Gelir İdaresi Başkanlığı, Yıllar İtibariyle Faaliyet Raporları, <http://www.gib.gov.tr/kurumsal/stratejik-yonetim/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 20.01.2016).

TÜİK Nüfus İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 15.01.2016).

T.C. Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, İller İtibariyle Merkezi Yönetim Bütçe İstatistikleri, https://portal.muhasebat.gov.tr/mgmportal/faces/khb_yeni?_afzLoop=1783989460343000&donusSayfa=iller&_afzWindowMode=0&_adf.ctrl-state=tji74nyxk_99 (Erişim Tarihi: 20.01.2016).